

Petr Macek: Směleji a rozhodněji za českou hudbu! „Společenské vědomí“ české hudební kultury 1945 – 1969 v zrcadle dobové hudební publicistiky.
Koniasch Latin Press, Praha 2006, ISBN 80-86791-33-5, s. 206.

Jarmila Kazdová

Psát o hudbě socialistického realismu je i v dnešní době činnost odvážná, ale i důležitá a záslužná. Odvážná proto, že ještě žijí skladatelé, kteří se tímto způsobem umělecky vyjadřovali a dočasně se někdy také s myšlenkami socialistického realismu ztotožnili, důležité právě proto, že pamětníků ubývá (a navíc paměť ne vždy zcela dobře slouží). Je tedy nezbytné se danému období vývoje naší hudby věnovat také z pohledů jiných, možná méně obvyklých. A touto cestou se vydal Petr Macek ve své publikaci Směleji a rozhodněji za českou hudbu! s podtitulem „Společenské vědomí“ české hudební kultury 1945 – 1969 v zrcadle dobové hudební publicistiky (vydalo nakladatelství KLP ve spolupráci s Ústavem hudební vědy FF MU, Praha 2006).

Pro větší přehlednost rozdělil autor zkoumané období do tří časových bloků, které souznějí s významnými společensko-politickými událostmi (1945 – 1948, 1948 -1959, 1959 – 1969). Mohlo by se snad na první pohled zdát, že vnitřní dělení bude vhodnější s daty 1956 a 1968 (důležitý sjezd KSSS a 21. srpen), ale není tomu tak, neboť vždy chvíli trvá, než se změny plynoucí z dané historické události prosadí mocensky. To ostatně také autor objasňuje ve druhé kapitole práce s názvem K historickému hodnocení dobové situace.

V metodologickém úvodě se autor věnuje bližšímu představení předmětu práce, kterým je sémantická analýza obsahu verbálních (textových) výpovědí, přičemž „obsahem se rozumějí jazykové, obrazové, hudební aj. symboly (obecně řečeno: znakové jednotky), z nichž je sdělení složeno“ (s. 17). Autor si dále stanovil, že se bude věnovat obsahové analýze těch textů, které byly publikovány v odborném časopisectví, tedy ve vědeckých studiích, kritikách, zprávách, recenzích, glosách apod. V Závěru práce uvádí, že bylo nutno provést „dobře uváženou selekci“ (s. 185), která se stala časově značně náročnou, neboť pracovního materiálu shromáždil opravdu mnoho (publikace by se potom výrazně obsahově rozrostla). Proto zdůrazňuje, že sémiotická pole byla spíše sondami do daného období na základě subjektivního přístupu k předmětu i k pramenům. Nelze ovšem říci, že by tyto sondy byly snad malého rozsahu. Citace z dobových muzikologických časopisů (Tempo a posléze Hudební rozhledy) včetně zdůraznění této pramenné základny – nic jiného totiž nevycházelo – jsou pro pochopení problematiky sémantické analýzy dostačující.

Stěžejní část práce představují čtvrtá a pátá kapitola, tedy Proměny „společenského vědomí“ na příkladech sémiotických polí a Problémové okruhy ve světle klíčových slov; v obou případech autor postupuje chronologicky podle výše uvedeného dělení. Věnuje se ztrátám, křivdám i „poli viny“ těsně po skončení 2. sv. války (např. obecně známý případ Talichův), četnosti koncertně uváděných skladeb podle země původu autora vzhledem k výsledkům války, zabývá se používáním pojmu demokratizace kultury a avantgardní (soudobá) hudba v dobových citacích. Snad nejzajímavější část kapitoly o společenském vědomí je údobí po r. 1948. V této části se autorovi podařilo najít vhodné ukázky textů, na nichž je příkladně dokumentováno, jak postupně se totalitní moc uplatňovala s pojmy lidovost, pokrokovost, tradice, jakým způsobem s nimi bylo v tisku manipulováno. Stejně tak lze na konci padesátých let vysledovat ústup v používání těchto pojmů. Údobí šedesátých let je představeno jako doba boje pojmů (např. boj tzv. Nové hudby s „trvajícím socialismem“, který je pořád oficiálně propagován, byť je z citací zřejmé, že období socialistického realismu je již překonáno – přímých zmínek tohoto charakteru však našel autor velmi málo). Snaha o demokratizaci, reorganizaci a liberalismus je v uvedených příkladech dobové hudební publicistiky výrazná.

V kapitole, která je pohledem na danou dobu ve světle klíčových slov, se autor k již uvedených ukázkám vrací a hledá v nich postupy typických vyjádření i typický způsob argumentace. Uvádí příklady myšlenkového postupu a vývoje, který byl příznačný pro direktivně řízenou socialistickou uměleckou kulturu. Nachází argumenty pro tvrzení, „že myšlenkové paradigma české aplikace stalinismu a ždanovismu“ (s. 153) přetrvalo i po roce 1956. Autor se dále věnuje obsahu a interpretaci slov lidovost, realismus, hudební výchova (např. typická řetězení slov „učinit hudbu dostupnou všem“ – s. 169) či populární hudba a zjišťuje myšlenkové posuny v jednotlivých oblastech.

Nutno říci, že aplikace metody sémantické analýzy textů je pro čtenáře zpočátku možná poněkud složitější. Vydrží-li však a publikaci Petra Macka přečte pečlivě a vnímavě, bez předsudků k méně obvyklému způsobu práce se slovem a jeho významem, bude odměněn zajímavě argumentovaným, nečekaně odlišným a velmi fundovaným vzhledem do problematiky české hudební publicistiky padesátých a šedesátých let 20. století.